

szerint gyakran van, legalább bizonyos ideig, néhány oly növénykísérőjük, melyek a közlekedés e vonala építése előtt a vidéken nem voltak ismeretesek, pl. a kanári köles (*Phalaris Canariensis* L.) Salgó-Tarján és Kis-Terenne mellett. A Rákos mezejét nem rég óta átszelő *összekötő vasút* Budapest flórájában szintén okozott bizonyos változást, sőt általa Pestmegye növényzete is két fajjal gyarapodott. E pontra csak e nyáron voltam figyelemmel s annak főképp a disznóhizlalók és a soroksári út közé eső részét vizsgáltam meg. — Mint szokott helyen, itt is a gazos s műveletlen helyeket kedvelő növények ütötték fel tanyájukat: a laboda-alak (*Chenopodium formatio*) előlépése töméntelen, melyek közé a szabadabb tereken egyes, a földművelést követő növény: konkoly (*Agrostemma Githago*, fehér virággal is, soványabb példányainál pedig a kehely alig hosszabb vagy épen rövidebb a szirmoknál—*var. microcalyx* Schur.), mezei és fehér repcze (*Sinapis arvensis* et *S. alba*), *Reseda lutea*, vetési szappanfű (*Saponaria Vaccaria*), *Setaria Italica* (olasz sertefű), nyári hérics (*Adonis aestivalis*), *Bromus secalinus* L. v. *grossus*, *Br. patulus* (rozsok), *B. squarrosus* v. *megastachys*, szőrös kakasczimer (*Rhinanthus Alectorolophus*), retek (*Raphanus sativus*) vagy, igazi termő helyén, kiváló homoki szülött: *Polygonum arenarium*, *Onobrychis arenaria* (szamároröm), *Silene parviflora*, *Centaurea Tauscheri*, *Corispermum nitidum*, *Tribulus Orientalis* (királydinnye), *Camelina microcarpa*, *Medicago minima* *var. elongata* s más kevésbbé válogatós növény csatlakozik: *Reseda Phyteuma*, *Erodium cicutarium* *var. chaerophyllum* (Cav.), *Dianthus prolifer*, *Astragalus Onobrychis*, *Stachys recta* *var. polytricha* Kern. (tisztessű) *Camelina silvestris* (tojásfű), *Medicago denticulata*, *Androsace maxima*, *Sideritis montana*, *Holcus lanatus*, *Poterium polygamum*. stb.

Az összekötő vasút vidéke eme lakosai közül a *Medicago denticulata* W. (lucernafaj) és a *Rhinanthus Alectoro-*

lophus Poll. Pestmegye florájában új jelenség, míg a *Bromus patulus*, *Androsace maxima* és *Poterium polygamum* eddig a főváros balparti mezein nem volt ismeretes. Bár a pálya meztén a laboda-alak hatalmas uralomra kapott, az eredeti homoki tenyészlet mégis könnyen felismerhető s oly változás nem állott be mint az árvíz által, melynek következtében pld. a régi Ördögmalma vidékére, a hol 1869-ben száraz réten még *Inula Germanicá*t is gyűjthettem, most alig ismerni rá.

BORBÁS VINCZE.

(12.) MAGYAR FA-NEVEK AZ ÁRPÁDHÁZI KIRÁLYOK KORÁBÓL. A *Magyar Nyelvőr* ez évi júliusi füzetében Nagy Gyula úr néhány magyar fanevet közöl, melyeket 11—13-ik századbeli okiratokban, mint maga mondja, egy merítésre talált.

Nagy Gyula úr nyelvtörténeti adatait olvasva, eszembe jutott, hogy már Jerney János „Magyar Nyelvkincsek Árpádék korszakából“ (Pesten 1854) című művében szintén több fanev van egybegyűjtve. Érdekesnek tartottam Nagy Gyula úr gyűjteményét összehasonlítani Jerneyével és a netáni *újakat* kijegyezni. Fáradásom nem is lett meddő; találtam csakugyan több olyant, a mi még Jerneynél nincs meg.

Azt hiszem, érdekelni fogja fűvészeinket, ha e helyen röviden közlöm az összeállítás eredményét. Hogy a helyet kiméljem, az eredeti szöveget csak ott fogom idézni, a hol az említett fagy vagy bokornév jelentéséhez kétség férhet. Minden név után zárójelek közé teszem az eredeti írásmódot és az okirat évszámát, melyben az előfordul.

Először a kétségtelenül világos értelmű fa- és bokorneveket állítom össze, azután azokat, melyeknek jelentése vagy egy vagy más tekintetben kiderítést vagy legalább megvilágosítást kíván.

A l m a f a: (*Almafa*, 1225 határfa).

A p r ó - s z i l: (*Aprouscyl*, 1268 határfa Komáromban).

B e r k e n y e: (*Berocum* 1082; *Berkenie* 1243; *Berekune* 1259; *Be-*

rekuna 1270; *Berkenye* 1279; *Ber-kene* 1280; *Berkeny* 1283, határfák).

Bükk: (*Bikfa* 1193; *Byk* 1242, határfa; *Bicfa* 1263).

Cser: (*Cher* 1193, *Cerufa* 1193; *Cserfa* 1296).

Cseresnye: (*Cheresnefa*, 1300, határfa Somogyban).

Csipke-bokor: (*Chipkebokor* 1246; *chypkefa*, 1295 határfa Hont vidékén; *chypkesfa* 1295).

Eb-fa: (*Ebfa* 1272; gondolom, most kutya-bengének hívják a fűvészek).

Egerfa: (*Egerfa* 1256; *Egurfa* 1260. Nevezetes az epithetonja is *ikrus-egurfa*).

Fenyő: (*Feneufa* 1269; *Fenwfa* 1297; *Fenyő* 1300).

Fűz: (*Fyz* 1228; *Fyvwz* 1295; *Fiz* 1252. Érdekes epithetonok: *mehgyfyz*, alkalmasint meggy-fűz; *scomorou*, vagyis szomorú; *zylfyz*, bizonyosan szilfűz).

Gyertyán-fa: (*Gyrtian* 1242; *Gertean* 1255; *Gyurtyan* 1300; *Gurtyanfa* 1252; *Gyertyanfa* 1235; *Gertianfa* 1259; *Gurtianfa* 1263; *Gyrthanfa* 1279; *Giartianfa* 1280).

Gyümölcs-fa: (*Gemelchfa* 1235, *Gymeleuchfa* 1279).

Gyűrű-bokor: (*Gyereubukur* 1268).

Hárs-fa: (*Haas* 1270; *Hars* 1293; *Harus* 1297; *Harsfa* 1294).

Ihar-fa: (*Ihorfa* 1231; *Ihor* 1240; *Hyhor* 1296).

Jávorfafa: (*Javor* 1265).

Jegenyefafa: (*Jgunefa* 1270; *Jegenye* 1296; *Iaanya* 1272, ez utóbbi Sárosban).

Kökény: (*Kuken* 1255).

Körös: (*Keures bokor* 1193; *Keurus* 1263; *Kwerusfa* 1270).

Körte: (*Kurdhudfa*, *Kerthelfa*, *Kruhulfa*, *Kurthwel*, 1015; *Kertwelfa* 1055; *Kurtuelbugur* 1229. Érdekes epithetonok: *Saarkortiel* 1258, bizonyosan sárga körte, *urs-kurthuel* 1300, talán örs-körtvély; *Appro-kwerthwel* 1145 helynév).

Lasponya: (*Lasponya*, 1272 határfa).

Magyal-fa: (*Mogyol* 1233; *Mogol* 1240).

Nyár-fa: (*Nyar* 1228; *Naar* 1242; *Nyarfa* 1209; *Narfa* 1221; *Nuarfa* 1295).

Nyír-fa: (*Nyerfa* 1244; *Nyirfa* 1247; *Nvrfa* 1252; *Nirfa* 1298).

Reketye: (*Reketyafa* 1125; *Racalia* 1217; *Rokathia* 1225; *Requitye* 1228; *Reketia bukur* 1247; *Rakatyafa* 1249; *Requethia* 1252; *Reketiafa* 1263; *Rakatyahbukur* 1294).

Somfa: (*Somfa* 1235, határfa Baranyában).

Szilfa: (*Sylfa* 1015; *Zylfa* 1209; *Scilfa* 1225; *Silfa* 1228; *Scylfa* 1284; *Zilfa* 1294; *Szilfa* 1296; *Szilbokor* 1222; *Zilbukur* 1272).

Szőlő: (*Zewlewberék* 1256, hegy Zalában).

Tölgyfa: (*Tulfa*, *Thulfa* 1015; *Tulg* 1181; *Tholfa* 1235; *Tul* 1242; *Trolgy* 1251; *Tulgfa* 1260; *Twl* 1265; *Tiulfa* 1280; *Mogoltul* = magyaltölgy 1277).

E 29 fa- és bokornév értelméhez kétség nem férhet; a most következők magyarzata előttem igen valószínű, de talán még sem egészen bizonyos.

Barkócza: (. . . usque ad arborem *burcolcha* sub qua est meta . . . 1257). Nagy Gyula a *burcolcha* mellé kérdőjelet tesz; én azt hiszem, *barkolczának* kell olvasni.

Bodzafa: (. . . meta descendit ad arborem *buzfa* . . . 1256). Véleményem szerint jól sejtí Nagy Gyula, hogy ez alatt bodzafát kell érteni, hisz ezt mai napig is sok felé *bozfának* vagy *bodzának* nevezik.

Borfa: (. . . ad duas arbores *nyrfa* et *borfa* vocatas . . . 1269). Kérdés, vajjon szőlőtőt jelent-e, a mit némely helyen ma is borfának neveznek.

Harasztfa: (. . . in summitate montis est arbor qui vocatur *harast* . . . 1232; . . . meta venit ad arborem *horozl* . . . 1249; . . . ubi sunt sex ar-

bores virgultinorum, quare iste locus vocatur *hotharasth* . . . 1296; . . . ad quasdam vepres *veresharasth* nuncupatas . . . 1260; *Harosifa* 1263, határfa). Talán annyi mint *egerfa*, mert ezt maig is mondják néhol harasztfának.

N y á r - n ö v é n y: (. . . ad duas virgas *Narnewen* vulgariter dictas . . . 1333). Jerney a narnewen-t nyárnövénynak olvassa. Igen érdekes volna a n ö v é n y szó érdekében tudni, vajjon az itt-ott nagyon is merész Jerney olvasása helyes-e?

T ö v i s f a: (. . . vadit sub lignum unum quod vulgariter *tenisfa* vocatur . . . 1284). Fajnév volt-e ez, vagy csak tulajdonságot kifejező?

V e n i c z f a: (. . . iuxta ripam in arboribus *egur* et *wenuz* sunt mete . . . 1257). Nagy Gyula a wenz-hoz kérdőjelet tesz; én azt hiszem kétségtelen, hogy a maig is használatos venicz- vagy véniczfát jelenti.

Végre van még Jerneynél és Nagy Gyulánál is néhány név, melyeknek értelméről még hypothesis is bajos alkotni; u. m.:

D o o b? (. . . meta exit ad vnam arborem que *wlgo doob* vocatur . . . 1228). Vajjon a számos Dob, Dobos, Dobi helynévben nem a szóban forgó doobfa nevét birjuk-e? kérdi Nagy Gyula. (*Dub* tót szó, tölgyfát jelent.)

G y a b o k o r? (. . . due mete in quarum vna est *gyabukur* . . . 1276). Ballagi Teljes Szótára szerint van egy tájszó, mely ehhez hasonlít, *gyak-fa*, meghegyesített *fa*, karó, melyet valahova beszúrnak, és *gyak-a*, rúd, pózna

vagy másféle eszköz, a mivel valamit leszorítanak.

I v a - f a? (. . . arbor que *iwafa* dicitur . . . 1264). Ez talán a vén korhadt fának volt a neve; mert az *iva* h o d n i tájszó, mint tudjuk, annyit tesz mint avúlni. Ehhez analógot Jerneynél is találunk, nevezetesen: ad quamdam arborem desiccatam que vocatur Borscuatu (Borsvató?) határfa Valkóban, 1270.

J u n a? (. . . inde . . . super fruticem *juna* . . . 1251).

K l a n e l n e j d i ó j a? (. . . ad magnam arborem nucum, quae in hungarico *Klanelnej Dioja* vocatur . . . 1288, határfa Esztergomban). Miféle név lehetett ez? Talán csak a *Klanelne* asszonyom diófájáról van szó?

N u m u s l o u? (. . . venit ad occidentem ad arborem *numuslou* . . . 1249. Hangzása szerint nyom-oszló; a hol a nyom két felé oszlik?

Z e m e r c h e - vagy **Z e m e r c e g h f a?** (. . . ad unum truncum, qui *Zemerch* vocatur 1270; . . . vadit ad arborem *Szemerch* cruce signatam . . . 1284; . . . arbor *Zemerce* vocata . . . 1294; . . . ad duas arbores *Zemerreg* vocatas . . . 1269; *Zemerche* fa 1264; *Zemerceghfa* 1283). Legelőször is a szömörcezére gondoltam, de erre, ha jól értem a cruce signata nem igen illenék.

A j e g y f a (1224); **ö l f a** (1226); **t ü z f a** (1240), minthogy nem fajnevek, nem tartoznak ide. Sz. K.

V E G Y T A N.

(Rovatvezető: WARTHA VINCZE.)

(7.) UJ ROBBANÓ SZER. A dublini „Royal Society“ egyik utóbbi értekezletén bejelentetett egy új robbanó szer, mint *Emerson Reynolds* tanár találmánya. Egy keverék ez, mely 75% chlórsavas káliból és 25% sulphureának nevezett anyagból áll. Fehér port képez, mely igen könnyen előállítható az illető anyagok említett arányban való

összekeverése által. Sokkal alacsonyabb hőfoknál gyulad meg, mint a közönséges lőpor, hatása pedig emezénél tetemesen nagyobb. Dr. Reynolds állítása szerint csak 45% szilárd részeket hagy maga után, míg a közönséges puskapor után 57 százalék marad. Sikeresen alkalmazták már kisebb ágyuknál is, de amint maga a föltaláló megjegyzi, czél-